

Toespraak mevrouw dr. H.L. Pieters, voorzitter Stichting Herdenking Birma-Siam Spoorweg en Pakan Baroe Spoorweg (SHBSS)

Geachte aanwezigen,

Zojuist heeft de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mevrouw Veldhuijzen van Zanten, een koninklijke onderscheiding uitgereikt aan ons mede-bestuurslid en Birma-Siamveteraan Felix Bakker. Dat gebeurde in aanwezigheid van 34 andere spoorwegveteranen tijdens de 45e keer dat zij in reünie bijeenkwamen. In de persoon van Felix Bakker willen wij ook al zijn kameraden eren, die terugkwamen uit de hel van Birma, Thailand en Sumatra.

Felix was erbij. Tóén, 45 jaar geleden bij die eerste reünie in het Kurhaus. Samen met 1750 andere overlevenden van de Birma-Siam Spoorweg. Het begin van een jarenlange traditie, waar wij nu vandaag deel van uitmaken.

Felix was erbij. Tóén, 70 jaar geleden bij één van de eerste transporten van Nederlandse krijgsgevangenen vanuit Batavia. Een jongen van 17 jaar was hij pas. Een kind nog. Met honderden opeengepakt in het ruim van een schip dat hen naar Singapore bracht. Vandaaruit in overvolle goederenwagons naar Thailand. Geen sanitaire voorzieningen, geen frisse lucht, nauwelijks eten en drinken.

Felix was erbij. Dáár, in Non Pladuk vanwaaruit een spoorlijn moest worden gebouwd naar Birma. Geen vervoer voor mensen en materialen. Geen machines. Geen ingerichte werkkampen. Alleen handgereedschap om taluds te bouwen, doorgangen door rotsformaties te hakken, een tracé te maken door haast ondoordringbaar oerwoud. Onder een moordende tropenzon. (De 30 graden van vandaag is daar niets bij!)

Felix was erbij. Dáár, waar meer dan 250.000 krijgsgevangenen en Aziatische arbeiders onder de meest erbarmelijke omstandigheden moesten werken aan de spoorlijn. 415 kilometer in nog geen anderhalf jaar. Een waanzinnig plan, met wrede perfectie uitgevoerd ten koste van meer dan 100.000 mensenlevens.

Felix was erbij. Dáár, waar meer dan 2800 Nederlandse krijgsgevangenen een ellendige dood stierven. Een provisorisch graf graven voor je dode kameraden. Een kort gebed, een laatste groet en dan weer voortgejaagd door schreeuwende bevelen van bewakers. Geen tijd voor verdriet, geen tijd voor rouw om een overleden vriend.

Omstreeks dezelfde tijd vond een soortgelijke humanitaire ramp plaats op Sumatra. De aanleg van de Pakan Baroe Spoorweg kostte meer dan 82.000 levens. 520 Nederlandse krijgsgevangenen kwamen nooit meer thuis.

Elk jaar weer vertel ik - als een mantra - het verhaal van de Dodenspoorwegen. En steeds weer ben ik verbijsterd. Bijna 200.000 onvoltooide mensenlevens! Zij stierven niet in een heroïsch gevecht ter verdediging van hun vaderland, maar ver van huis door uitputting, ziekte, honger, mishandeling en dwangarbeid.

Maar meer nog dan de macht van het getal verbijstert de menselijke maat in het verhaal. De pijn, de wanhoop, de vernedering, het verdriet van het individu. De zorg voor en de onzekerheid over degenen die thuis achterbleven. De voor zovelen hopeloze strijd om te overleven.

Hoe verging het hen die wél levend terugkwamen? Mijn vader was geen beroepsmilitair, maar een ambitieuze kantoorklerk, 24 jaar jong. Na voltooiing van de Birma-Siam Spoorweg wachtten hem nog de kolonmijnen bij Nagasaki. De atoombom kwam voor hem letterlijk als een geschenk uit de hemel. Eindelijk naar huis! Maar lichamelijk een wrak, vernederd, ontgoocheld had hij zijn jeugd verloren, zijn spontaniteit, zijn onbevangenheid. Maar niet zijn menselijke waardigheid. Hij was geknakt, maar niet gebroken. Net als de meeste ex-krijgsgevangenen vond hij dat het leven geleefd moest worden. Er was geen tijd en geen aandacht voor de verschrikkingen die zij hadden meegemaakt. Ze spraken niet of nauwelijks daarover. Ook niet met hun dierbaren. Niet-praten was een poging om zich af te schermen van het verleden. Om de demonen in hun hoofd te onderdrukken. Al die jaren van vrede vochten ze in stilte en eenzaamheid hun eigen oorlog uit. Enkelen van hen slaagden erin om hun verhaal van zich af te schrijven. Soms pas tientallen jaren later. De wonden lijken dan geheeld, maar tussen de regels door smeult een diep verborgen pijn. Felix Bakker zegt in de film die u straks in de tent kunt zien, dat hij nooit de gruwelijkheden vertelt. Die zijn te erg voor woorden. En alleen te begrijpen voor hen die ze zelf hebben meegemaakt. In zijn verhalen en die van zijn lotgenoten klinkt vooral hoop. Hoop op betere tijden. Zijn boodschap is er één van verzoenen en verbinden. Ook met de toenmalige bezetters en bewakers. Er is geen wrok. Alleen vergeving. En mededogen.

Welke invloed heeft het verhaal van onze vaders gehad - en nog steeds - op ons, de volgende generaties? Ik zou zeggen: kijk om u heen naar de honderden mensen hier rond het Drie-Pagodenmonument. Het grootste deel van ons bestuur, van onze vrijwilligers, van de bezoekers heeft een persoonlijke band met de Dodenspoorwegen. Deze dag is voor ons heel waardevol. Om de herdenking. Én om de herinnering.

We zijn het aan onszelf en onze kinderen verplicht om te herinneren. Om feiten en verhalen over het verleden te verzamelen. Hoe meer we weten over ons verleden, des te beter kunnen we het begrijpen. We kunnen ons verleden niet begraven. We dragen het met ons mee. Het heeft ons gemaakt tot wie we zijn.

Maar waarom zouden we blijven herdenken? De schrijver Frank Westerman zei onlangs: "Herdenken is niet alleen stilstaan. Het is ook een stapje achteruit doen, zoals een atleet dat doet voor de aanloop naar een sprong. Een moment van concentratie en contemplatie." Net als de reünisten 45 jaar geleden herdenken we straks hun kameraden die stierven bij de bouw van de Dodenspoorwegen.

Ik wil u vragen om dan ook te denken:

- Aan de onbekende aantallen mannen die omkwamen tijdens het transport naar en van Birma, Thailand en Sumatra;
- Aan de onbekende aantallen mannen die na de oorlog alsnog bezweken aan hun oorlogsverwondingen;
- Aan de spoorwegveteranen die het afgelopen jaar overleden zijn;
- En ten slotte aan de trouwe bezoekers van onze herdenking die in het afgelopen jaar gestorven zijn. Zij hebben de vlam brandend gehouden. Wij nemen de fakkel van hen over.

Eén minuut per jaar in stilte denken aan onze dierbaren, voor wie wij hier bijeen zijn. Laten we hun namen schrijven in ons hart. Want zolang zij een naam hebben, zolang zij herinnerd worden, blijven ze voortleven.

Ik wens u een gedenkwaardige dag toe.